

Ομιλία Γιάννου Παπαντωνίου

**στην ημερίδα του ΚΕΠΠ,
με θέμα:**

«Έχει Μέλλον το Ευρώ;»

**Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία
Παρασκευή 28 Ιανουαρίου 2011**

Έχει Μέλλον το Ευρώ;

Σε μια προηγούμενη εκδήλωση του ΚΕΠΠ, πριν από δεκαέξι μήνες, με θέμα πάλι το ευρώ, ο πρώην Πρωθυπουργός της Γαλλίας Laurent Fabius, η Γερμανίδα Υφυπουργός Οικονομικών Nicolette Kresl και εγώ είχαμε ήδη εντοπίσει αδυναμίες στη δομή και λειτουργία της ευρωζώνης. Όμως, η προοπτική του ευρώ διαγραφόταν, ακόμα, θετική. Θέμα της εκδήλωσης ήταν η δυναμική του ευρώ.

Σήμερα, η προοπτική είναι διαφορετική. Είναι ερώτημα αν θα επιβιώσει το ευρώ.

Η αλλαγή οφείλεται στην κρίση δημοσίου χρέους των περιφερειακών οικονομιών της ευρωζώνης, και στον κίνδυνο επέκτασής της ακόμα και σε χώρες του πυρήνα.

Η κρίση συνδέεται με τις μεγάλες ανισορροπίες στα εμπορικά ισοζύγια που επικράτησαν την τελευταία δεκαετία στο εσωτερικό της ευρωζώνης. Η ανταγωνιστική θέση των περιφερειακών χωρών επιδεινώθηκε δραματικά σε σχέση με τις χώρες του πυρήνα. Οι κυβερνήσεις των περιφερειακών χωρών αγνόησαν όλες τις προειδοποιήσεις. Απέφυγαν να αντιμετωπίσουν τις «φούσκες» και τη σώρευση ιδιωτικού και δημόσιου χρέους. Παρέλειψαν να εφαρμόσουν μέτρα περιορισμού των ελλειμμάτων, ή να προωθήσουν διαρθρωτικές αλλαγές.

Τα μεγάλα εμπορικά ελλείμματα αντικατόπτριζαν πλεονάσματα στη Γερμανία και άλλες χώρες του πυρήνα, και οδήγησαν σε αντίστοιχα μεγάλες εισροές κεφαλαίων στην περιφέρεια, δημιουργώντας συνθήκες υπερδανεισμού, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα.

Σε δημοσιονομικά υπεύθυνες χώρες, όπως η Ισπανία, τα κεφάλαια απορροφήθηκαν από τον ιδιωτικό τομέα και μετατράπηκαν σε φούσκες, ιδιαίτερα στη στέγαση. Όταν έσκασαν οι φούσκες, τα χρέη των τραπεζών μεταφέρθηκαν στον κρατικό προϋπολογισμό, με αποτέλεσμα τη δημοσιονομική κρίση.

Σε δημοσιονομικά ανεύθυνες χώρες, όπως η Ελλάδα, η αλυσίδα των εξελίξεων ήταν συντομότερη. Το κράτος δανείστηκε απευθείας τα πλεονάζοντα κεφάλαια, προκαλώντας το ίδιο τη δημοσιονομική κρίση.

Είναι κρίσιμο να κατανοηθεί ότι το χρέος που προκλήθηκε από την εισροή κεφαλαίων κατέληξε, είτε έμμεσα είτε άμεσα, στους κρατικούς προϋπολογισμούς των ασθενέστερων περιφερειακών οικονομιών. Οι δημοσιονομικές κρίσεις που προέκυψαν οδήγησαν στον κίνδυνο χρεοκοπίας και, ενδεχομένως, διάλυσης της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης. Αυτός είναι ο λόγος που καθιστά τη μεταρρύθμιση του συστήματος διακυβέρνησης της ευρωζώνης εξαιρετικά επείγουσα και κρίσιμη για την επιβίωση του ευρώ.

Η μεταρρύθμιση πρέπει να αντιμετωπίσει, με δραστικό και ολοκληρωμένο τρόπο, τις αδυναμίες που ανέδειξε η σημερινή κρίση. Οι αδυναμίες αυτές εστιάζονται στην απουσία δημοσιονομικής πειθαρχίας, την έλλειψη συντονισμού στις οικονομικές πολιτικές, την ανυπαρξία μηχανισμού διάσωσης, καθώς και στην ανεπάρκεια του ρυθμιστικού και εποπτικού πλαισίου για τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Συγκεκριμένα, πρέπει το ταχύτερο δυνατό να ληφθούν γενναίες αποφάσεις στους ακόλουθους τομείς:

Πρώτον, ενίσχυση της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Κυρώσεις δεν εφαρμόστηκαν ποτέ, και πολλές χώρες διατήρησαν υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα για μακρές περιόδους. Εξάλλου, δεν ασκήθηκε έλεγχος στα επίπεδα του δημόσιου χρέους.

Η πειθαρχία απαιτεί υψηλότερο βαθμό συλλογική ευθύνης, σε συνδυασμό με κυρώσεις για υπερβολικά ελλείμματα. Κυρώσεις, από μόνες τους, δεν πρόκειται να λειτουργήσουν, όπως αποδείχθηκε στο παρελθόν, εκτός αν είναι πλήρως αυτόματες. Αυτό, όμως, δεν είναι αποδεκτό, διότι δεν λαμβάνει υπόψη ούτε τη συγκυρία, ούτε εξαιρετικές περιστάσεις. Μια ποιοτική αλλαγή είναι η μεταβίβαση ορισμένων αρμοδιοτήτων σχετικά με τον προσδιορισμό και την παρακολούθηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων σε υπερεθνικές αρχές, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ecofin και το Eurogroup, ώστε να διαμορφωθεί «κοινή ευθύνη» και αίσθηση συλλογικού σκοπού. Κυρώσεις, καθώς και εθνικοί κανόνες για τα ελλείμματα, θα πρέπει να συμπληρώσουν τη νέα δημοσιονομική αρχιτεκτονική. Η Επιτροπή, το Ecofin και το Eurogroup πρέπει να αποκτήσουν πρόσθετες εξουσίες - αν χρειάζεται με αλλαγή της Συνθήκης - για να εξασφαλίσουν την εφαρμογή των δημοσιονομικών συστάσεων.

Δεύτερον, ο συντονισμός της οικονομικής πολιτικής πρέπει να διευρυνθεί και να θεσμοθετηθεί. Η βασική αιτία των ανισορροπιών βρίσκεται στις εμπορικές συναλλαγές, όπως δείχνει η συνύπαρξη μεγάλων εμπορικών πλεονασμάτων και ελλειμμάτων στις χώρες του πυρήνα και της περιφέρειας αντίστοιχα. Εμπορικές ανισορροπίες αυτής της έκτασης αντανακλούν συγκρουόμενες τάσεις στην ανταγωνιστικότητα και τις πολιτικές ζήτησης. Οι χώρες του πυρήνα, κυρίως η Γερμανία, προώθησαν διαρθρωτικές αλλαγές ενώ ακολούθησαν περιοριστικές πολιτικές. Στις περιφερειακές χώρες, οι μεταρρυθμίσεις τελμάτωσαν, ενώ χαλαρές πολιτικές επικράτησαν στο δημοσιονομικό ή στο νομισματικό τομέα, ή και στους δύο. Οι φούσκες που προκλήθηκαν από τον υπερδανεισμό του ιδιωτικού τομέα μεταφράστηκαν σε δημοσιονομικά ελλείμματα - λόγω στήριξης των τραπεζών.

Είναι φανερό, κατά συνέπεια, ότι για την πρόληψη νέων κρίσεων ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών πρέπει να περιλάβει όχι μόνο τις δημοσιονομικές ανισορροπίες - όπως σήμερα - αλλά και τις ανισορροπίες στον εμπορικό καθώς και στον ιδιωτικό τομέα.

Η ενίσχυση του συντονισμού βρίσκει αντίθετη τη Γερμανία, διότι φοβάται ότι θα πιεστεί για να εφαρμόσει περισσότερο επεκτατική πολιτική. Η Γερμανία είναι απρόθυμη να αλλάξει το πετυχημένο οικονομικό της μοντέλο, που στηρίζεται στο δημοσιονομικό περιορισμό και στις διαρθρωτικές αλλαγές. Αν, όμως, επιμείνει στη διατήρησή του, θα προκληθούν νέες κρίσεις. Και αν προτείνει να εφαρμοστεί από άλλες χώρες, η Ευρώπη, και σε κάποιο βαθμό η ίδια η Γερμανία, θα καταδικαστούν σε μακροχρόνια ύφεση, που θα οδηγήσει σε νέο κύκλο δημοσιονομικών κρίσεων και, ενδεχομένως, στη χρεοκοπία ορισμένων περιφερειακών χωρών.

Παράλληλα με τους δημοσιονομικούς δείκτες, η εποπτεία που ασκεί η Επιτροπή πρέπει να περιλάβει δείκτες ανταγωνιστικότητας καθώς και χρηματοοικονομικούς δείκτες. Οι δημοσιονομικές πολιτικές πρέπει να προσδιορίζονται λαμβάνοντας υπόψη τις αναπτυξιακές προοπτικές της ευρωζώνης στο σύνολό της, καθώς και τη δημοσιονομική, ανταγωνιστική και χρηματοοικονομική κατάσταση κάθε χώρας ξεχωριστά. Δημοσιονομικός περιορισμός σε ένα τμήμα της περιοχής πρέπει να αντισταθμίζεται από επεκτατική πολιτική σε χώρες που δεν αντιμετωπίζουν δημοσιονομικά προβλήματα.

Τρίτον, δημιουργία μηχανισμού διάσωσης. Ο υπό σύσταση Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας, αλλά και ο υπάρχων προσωρινός χρηματοοικονομικός μηχανισμός, πρέπει να αποκτήσουν επαρκή κεφαλαιακή βάση ώστε να μπορούν να εγγυηθούν το σύνολο των χρεών της ευρωζώνης. Αυτό είναι προϋπόθεση για να εδραιωθεί κλίμα εμπιστοσύνης στις αγορές και να περιοριστεί ο κίνδυνος «ντόμινο», δηλαδή μεταφοράς του προβλήματος από τη μια χώρα στην άλλη.

Έχει, επίσης, σημασία, να εξασφαλιστεί ευελιξία στη διαχείριση και στην πολιτική του Μηχανισμού. Πρέπει να έχει κοινοτικό, και όχι διακυβερνητικό, χαρακτήρα και να λειτουργεί σύμφωνα με τα πρότυπα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ)

σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση προγραμμάτων διάσωσης των υπερχρεωμένων χωρών όπως επίσης και τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα σε διαδικασίες «ελεγχόμενης χρεοκοπίας». Πειραματισμοί μπορούν να λειτουργήσουν αποσταθεροποιητικά, ιδιαίτερα σε ότι αφορά το τραπεζικό σύστημα, προκαλώντας μεγάλους κινδύνους για την ίδια τη συνοχή της ευρωζώνης.

Η έκδοση ευρωομολόγων μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της θέσης των υπερχρεωμένων χωρών. Το επιτόκιο που θα πληρώνει κάθε χώρα θα συναρτάται με το επιτόκιο που πληρώνει για τα εθνικά ομόλογα, αλλά θα είναι χαμηλότερο λόγω της συλλογικής εγγύησης. Ειδικοί μηχανισμοί πρέπει να εξασφαλίσουν ότι το κόστος δανεισμού των χωρών του πυρήνα δεν θα αυξηθεί. Τα ευρωομόλογα θα μπορούσαν να συμπληρώσουν τη δημιουργία αξιόπιστου μηχανισμού αλληλεγγύης, όπως ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας, και να συνδεθούν με αυτόν ως ένα πρόσθετο εργαλείο οικονομικής βοήθειας.

Τέλος, πρέπει να ενισχυθούν οι ρυθμίσεις και η εποπτεία του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Όταν διαμορφώνονταν οι συνθήκες που οδήγησαν στο κραχ, τα συστήματα προειδοποίησης, κατακερματισμένα και αδύναμα, δεν λειτούργησαν. Επιπλέον, δεν υπήρχε μηχανισμός διάσωσης διασυνοριακών τραπεζών που κρίνονται «πολύ μεγάλες για να καταρρεύσουν».

Η συγκρότηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου καθώς και ξεχωριστών αρχών για τις τράπεζες, την ασφάλιση και τις αγορές αποτελεί βήμα στη σωστή κατεύθυνση. Είναι, όμως, ανεπαρκές, διότι οι εθνικές εποπτικές αρχές κατόρθωσαν να διατηρήσουν τις κρίσιμες αρμοδιότητες. Επιπλέον, πρέπει να δημιουργηθεί ένα ταμείο χρηματοπιστωτικής σταθερότητας για υπερχρεωμένες τράπεζες, παράλληλα με την καθιέρωση αυστηρότερων κανόνων και ρυθμίσεων .

Το ευρώ είναι μοναδικό. Είναι νομισματική, όχι πολιτική ένωση. Διαθέτει κεντρική τράπεζα, αλλά όχι ομοσπονδιακό υπουργείο Οικονομικών. Η κεντρική τράπεζα

εξασφαλίζει ρευστότητα σε περιόδους κρίσης, αλλά μόνο το υπουργείο Οικονομικών διαθέτει πόρους για την αντιμετώπιση προβλημάτων χρεοκοπίας.

Είναι φανερό σε ποια κατεύθυνση πρέπει να κινηθεί η ευρωζώνη, για να μη διαλυθεί. Στην κατεύθυνση της δημοσιονομικής και οικονομικής ενοποίησης. Πρέπει να δημιουργηθούν κοινά εργαλεία δημοσιονομικής πολιτικής - όπως η καθιέρωση ευρωπαϊκών φόρων και ευρωπαϊκών ομολόγων - , να αναπτυχθεί κοινή δημοσιονομική πολιτική με μεταβίβαση εξουσιών σε υπερεθνικές αρχές, να εξασφαλιστεί στενός συντονισμός της οικονομικής πολιτικής - που να περιλαμβάνει την ανταγωνιστικότητα και τη χρηματοοικονομική σταθερότητα - και να ενοποιηθεί το ρυθμιστικό και εποπτικό πλαίσιο του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Τέλος, πρέπει να συγκροτηθεί αξιόπιστος μηχανισμός διάσωσης χωρών που αντιμετωπίζουν πρόβλημα χρέους καθώς και αντίστοιχο ταμείο για τις τράπεζες.

Η επιβίωση του ευρώ εξαρτάται από τους ρυθμούς και την αποφασιστικότητα που θα προχωρήσει η δημοσιονομική και οικονομική ενοποίηση. Είναι έτοιμες οι χώρες του πυρήνα, και ιδιαίτερα η Γερμανία, να εκχωρήσουν σημαντικές εξουσίες σε υπερεθνικά όργανα; Είναι διατεθειμένες να αποδεχθούν ότι η αλληλεγγύη είναι το αναπόφευκτο τίμημα για τα οφέλη που αποκομίζουν από τη συμμετοχή στο ενιαίο νόμισμα; Η θα επιλέξουν να συνεχίσουν να πορεύονται στη γραμμή των ημίμετρων, ελπίζοντας ότι θα αποφύγουν το «πικρό ποτήρι» της ενοποίησης, αλλά θέτοντας σε κίνδυνο την ύπαρξη της ευρωζώνης; Όμως, η διάλυσή της θα είναι μια τραυματική εμπειρία για όλες τις χώρες - μέλη, και κινδυνεύει να οδηγήσει σε μακροχρόνια οικονομική και κοινωνική κρίση. Ακόμα και αν η ευρωζώνη μετεξελιχθεί, με αποχώρηση των περιφερειακών οικονομιών, σε γερμανική νομισματική ζώνη, δεν θα διαθέτει πολιτική ταυτότητα, ενώ θα υποστεί πλήγμα η ανταγωνιστικότητα - μέσω ανατίμησης του γερμανικού ευρώ. Θα ακυρωθεί η ευρωπαϊκή προοπτική ισότιμης, αν όχι ηγετικής, συμμετοχής στο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό και πολιτικό σύστημα.

Δεν υπάρχουν, σήμερα, απαντήσεις στα ερωτήματα. Μόνο ελπίδα μπορούμε να εκφράσουμε. Και τη βούληση να στηρίξουμε, μαζί με άλλες δυνάμεις, την ευρωπαϊκή ενοποίηση εξασφαλίζοντας για το ευρώ την επιτυχία που του αξίζει.